

se napravi, če se na 12 delov nesoljenega masla ali putra vzame 1 del kafre in oboje dobro skupaj zmeša. Kakor je tedaj več ali manj vimena oteklega (včasih je celo oteklo, včasih le polovica ali še manj), se vzame kafre in putra več ali manj; z 12 loti putra in 1 lotom kafre se bo že večidel izhajalo. Po teletu ali tudi pred teletom, včasih tudi drugokrat, se vname vime in oteče večidel po prehlajenji, če merzla sapa na vime piše, ali če krava na merzlem in mokrem leži, ali se ji vime z merzlo vodo umiva itd., včasih napade ovčec vime tudi po kaki notranji bolezni. Spiranje vimena z mlačno vodo, — podstavljanje krop, kuhanega ječmena ali kaj takega pod vime, — mazanje z maslom ali kako drugo mastjo itd. so sicer pametne reči, pa z vsem je dosti opraviti, in če se prav skerbno ne opravi, se vime še lože prehladi. Kaferno mazilo pa nikakor ne škoduje, ampak pomaga tako gotovo, da malokrat vime terdo ostane ali se zgnoji.

„Zeit. f. L.“

(Kadar komat ali druga oprava konja ali vola do kervavega odergne), naj se mehke rute v svinskem žolcu (Schweinsgalle) namočene večkrat na dan na rano pokladajo. Kolikor stareji je žole, toliko bolji je; večidel pomaga hitro. — Tako beremo v dunajskem gosp. časniku. Pomoček je res lahek in dober kup. Kadar gospodar prešiča kolje, naj si spravi svinski žole, da ga bo imel za potrebo, ker je žole po tem priporočilu še toliko bolji kolikor starji je.

Obertnijska novica.

(Imenitna znajdba za žganjarije). Primerilo se je gospod prof. dr. Klecinskemu, izverstnemu kemikarju na Dunaji, da je v mjiilu (žajfi) najdel neko posebno lastnost, ktera žganju vzame smodno olje (Fuselöl). Ko je važno reč prav po naključbi najdel, jo je gnal dalje in po daljnih skušnjah je najdel:

1. po destilaciji z mjiilom (žajfo) se vsakemu žganju popolnoma odpravi smodno olje, naj je žitno ali krompirjevo;
2. smodno olje, ktero se je v mjiilo po tem ravnanji vsedlo, se dá iz mjiila spet popolnoma ločiti in čisto dobiti; mjiilo pa, iz kterege se je pregnalo olje, je potem spet za drugo odsmodovanje (Entfuselung) pripravno;
3. po tem ravnanji se v žganji tudi več močnejega vinskega cveta (špirita) napravi, kakor če se ono olje preganja brez žajfe, ker žajfa vodo v sebi zadržuje in le tisti viiski cvet izpuhteti dá, kteri je manj voden;
4. za vedro naj bolj po smodi dišečega žganja so dovelj 4 funti žajfe;
5. mjiilo za to rabo mora biti iz natrona napravljeno ali tako imenovana terda žajfa, ne pa iz kalija ali mehka žajfa.

Nož, žlica in vilice.

Nož je z vilicami sedaj na naših mizah zmiraj skupaj; sta kakor zvest mož in žena, ktera se nikdar ne ločita. Al taka ni bila nekđaj; pred polovico 16. stoletja tudi v Evropi (v našem delu sveta) niso imeli vilic na mizi, kakor jih še dan današnji nimajo Arabci, Turki, Perzi, Hindi in Malaji, Mongoli, Kitajci in Japanci, sploh vse jutrove dezele ne, ki spoznavajo mahomedansko, brahmansko in buddhaisko vero.

Nož z vilicami tedaj, kakor smo rekli, tudi v Evropi nekđaj ni hodil na mizo. Nož je bil samec brez vilic na mizi. Nož pa je že sila sila staro orodje; nož najdemo že pri najstarejih narodih. Z vilicami se je združil nož še le pred kakimi 200 leti. Pred 200 leti so bile vilice še zlo nerodna, kakor pravimo, samorodna stvar; imele so dve rogovili ali razsohi, s kterima se ročaj ni nič kaj ujemal. Pred 200 leti niso tedaj vilice mislile, da bojo z nožem stopile v tak terden zakon, da eden brez drugega ne bo

mogel biti. Nož pa žlica sta bila nekđaj mož pa žena na mizi; žlica je že zlo stara stvar, pa nekđaj je bila sila kratka in okrogla, pa ne podolgasta kakor je dan današnji.

Žlica je tako stara kakor nož. Stvarnik sam je človeku v pesti ali šaki podoba dal za žlico, pa tudi lušinje orehov, buč itd., kakor pokrovi nekterih žival so naravnost žlice, s kterimi moremo to in uno stvar zajeti in jo k ustam nesti. Naši paganski (ajdovski) predniki so si napravljali iz glina žlice, ki so bile okrogle skledice, kterim so tudi iz glina pritisnili ravne ali pa zakrivljene ročaje. Južni Afrikanci so si delali lesene ali rožene žlice; Evropejci so bili prvi, ki so si jih napravili iz železa in druge kovine. Slovani imajo večidel lesene žlice.

Čeravno so vilice veliko mlajše memo noža in žlice, so pa vendar, kakor smo rekli, precej stare. Tudi natura sama je pokazala človeku več stvari, po kterih si je lahko posnel podoba žlice. Vsak gojzd mu je na drevju pokazal na milijone vilic z dvojnimi in trojnimi rogovilami. Stari Egipčani so že poznali in rabili senene vile, ki so prav za prav tudi le vilice. Ali niso tiste železne ostve, s kterimi ribči zasačujejo morske some, tudi le velike vilice, s kterimi človek sega v veliko skledo morja, da si iz njega zajema hrane? In kaj je človeška roka s svojimi persti drugega kakor podoba vilic, pa tudi podoba žlice.

S čim pa ljudstva, ktere nimajo vilic, kakor Turki, Kitajci in drugi, nosijo jedila v usta? Odgovor na to vprašanje ni težak. Kdor nima drugih vilic, prime jed kakor Turki in Perzijani z vilicami svoje roke, ali pa jo zasači s špicastim nožem ali pa z dolgo iglo, s ktero jedó Kitajci. Pa to mora ostudno biti z rokami segati v skledo? Ljudstva v jutrovih deželah, ki imajo za vilice svoje roke, si pred vsako jedjo, ktera na mizo pride, umijejo roke, in potem že morejo rabiti namesti vilic svoje roko, za kar jo je Bog vstvaril. Sicer pa v teh deželah pridejo vse jedi le drobno zrezane na mizo, da ne potrebujejo noža in vilic, da bi jih še le rezali.

Položimo zdaj vilice na stran, pa poprimimo za nož. Tudi podoba noža je Stvarnik vstvaril človeku v njegovem truplu. Ali niso sprednji zobje to kar je nož, kteri mora še veliko drobnejše zrezati to, kar je nož že enkrat zrezal.

Tudi divje ljudstva poznajo nož, in skor da ga ni ne naroda na svetu, kteri bi ne rabil noža. Nože si napravljajo ljudje iz kamna, iz terdega lesa, iz živinskih zob in kosti. Predelječ bi mogli seči, ako bi nože vsake baže popisati hotli.

Ko je železo prišlo v občno rabo, takrat se je tudi za nože začel najimenitniši čas. Odsihmal si je narejal vojak, lovec, pastir, kmet, vertnar, mizar, kuhar, brodnik, pisar, podobar, bukvozev, mornar in vsak drug svoj nož. Nož je pa tudi stari oče meča, kôse, serpa, žage, sekire, *) škarij in vsega drugega nožu podobnega orodja. Vse to je bilo pred vilicami.

Društvo sv. Mohorja.

Slavni vrednik „Slov. Prij.“ gosp. A. Einšpieler piše v poslednjem listu o zadevah društva sv. Mohorja sledeče pretehtanja vredne besede, ktere tudi mi svojim bravcom na znanje damo. Naj, prebravši nasvetovane predloge, svoje misli potem razodenejo „Slov. Prijatlu“ ali pa naravnost slav. društvu. Tako-le se glasi gori omenjeni sostavek:

„Djal sem v poslednjem listu, da se našemu društvu bliža ljuba vigred. Res, da je naše društvo nekako spalo pozimsko; nisi slišal od njega ziniti ne besedice. To ni prav, to je smert, — zdaj se pa smehlja ljuba vigred, ki oživlja vse stvari, in bo oživila, ako Bog hoče, tudi društvo

*) Poglej današnji spis Terstenjakov o sekiri.

naše. Vpisanih je družnikov še čez 11 sto; takih pa, ki so letnino za leto 1858 plačali, jih je — le okoli 400; to je rakova pot! Odkod to? sem se že večkrat popraševal. Morebiti, da se je družnikom premalo dajalo na leto? Pa soštel sem vse tiskane pôle in jih naštel še več kot 570, zraven še veliko napevov in podob; ne bom je daleč zabodel, ako rečem, da so v sedmih letih, to je, od leta 1852 do leta 1858 gospodi družniki dobili od društva 600 tiskanih pôl. Letnina znese za 7 let 21 fl. sr., toraj pride ena tiskana pôla na dva krajcarja tistim gospodom, ki so plačevali za leto 3 fl. sr.; unim pa, ki so plačevali za leto 1 fl. 30 kr. sr. letnine, stoji ena pôla le en krajcar. Številke toraj pričajo, da so se knjige dajale tako dober kup, kakor prodaja visoko c. kr. ministerstvo svoje šolske knjige.

Morebiti, da so pa knjige malo prida? Večidel so družniki duhovni in učitelji; tim vsem bi pa imele prejete knjige biti zlata vredne knjige. To mora vsakdo poterediti, kdor jih je v roke vzel in prebral.

Morebiti, da jih gg. družniki niso dobivali o pravem času? Perve leta, dokler so se razpošiljale po knjigarjih, so se slišale pritožbe, odkar se pa pošiljajo po pošti, se ni pritožila živa duša. — Odkod toraj, da naše društvo le hira in peša? Marsikaj bi mogel tukaj pregovoriti, — pa pustimo, kar je za nami, in glejmo rajše na to, kar je pred nami, in prevdarjamo: kako bi se dalo naše društvo na noge spraviti in krepko na nogah obdržati? Jaz povem svoje misli prav naravnost; ne gledam ne na pravo ne na levo, ampak povem, kar po svoji pameti našemu društvu za najboljše spoznam. Prosim lepo, da tudi drugi gospodi tako delajo, da naj se zmedena štrana razmota in nova osnova osnuje, da bo nam Slovencom vse na čast in srečo!

Po mojih mislih je dvoje potrebno:

- a) da se naše društvo prestavi na cerkveno polje in
- b) da se napravi družbena matica.

Naše društvo naj se prestavi na cerkveno polje; toraj je treba, da se društvo spreoberne v bratovšino in se mu pridobijo od sv. Očeta papeža odpustki; dalej da ga vsi premilostljivi škofi po Slovenskem: namreč preč. knezonadškof goriški, knezoškof ljubljanski, lavantinski in kerški, škof teržaško-koperški svojim vernim priporočevati blagovolijo; in slednjič, da se vsak gospod duhovnik, ki h tej bratovšini pristopi, po družbinskih postavah zaveže, vsako leto eno sveto mašo za žive in mertve družnike darovati.

Naj se napravi družbena matica.

Letnino plačevati zabijo tudi naj prvi domorodci. To pričajo naše družbene knjige. Toraj poskusimo tako, da zamore, kdor je volje, enkrat za vselej kaj plačati, in ostane družnik vse svoje žive dni. Morebiti da tako-le pojde: Kdor izroči našemu društvu 100 fl. avstr. velj., postane ustanovavec naše bratovšine, in dobiva od vsake družbinske knjige štiri iztise zastonj; kdor plača 40 fl. avstr. velj. enkrat za vselej, postane družnik perve verste, in dobiva tri iztise; kdor vloži 20 fl. avstr. velj., je družnik druge verste in dobiva dva iztisa; in kdor izroči 10 fl. avstr. velj., postane družnik tretje verste in prejme en iztis. — Kdor pa vendar le rajši letnino plačuje, naj plača vsako leto en gold. avstr. velj., in dobiva od vsake knjige po enem iztisu.

Bratovšina sv. Janeza Nepomucena na Českem, in sv. Cirila in Metoda na Moravskem ste tako osnovane, in — oh srečni bratje Čehi! — kako veselo se razvijate obe bratovščini! Po 2 — 3 tavžent jih pristopa novih družnikov vsako leto!

Poskusimo tudi mi tako, učimo se od svojih slavjanskih bratov, pred vsem pa učimo se od njih složnosti, edinosti, ljubezni. Ali smo rojeni ali na Koroškem ali na Kranjskem, ali prebivamo na Goriškem ali Primorskem — vse eno. Slovenci smo, bratje smo, ljubimo se in delajmo tudi po bra-

tovski: „Sloga jači, nesloga tlači!“ 4—5 let že hira naše društvo, še letos in — po njem je. Merliča od mertvih zbuditi pa je težava: naši bratje Slovaci na Oggerskem napravljajo društvo sv. Vojteha v ravno ta namen že delj kot dve leti, pa ni od njega ne duha ne sluha. Mi ga pa že imamo, obderžimo ga pri življenji, posebno, ko nam je prisjala toliko srečna doba. Naš premilostljivi knezoškof Valentin so družbene odbornike prav ljubeznjivo sprejeli in obljubili jim naše toliko hvalevredno, koristno in potrebno društvo krepko podpirati. Blagovolili so prevzeti družbene postave, pa djali so: „Pregledal bom postave in se z vami posvetoval, kako bi se dalo pomagati.“

Zatoraj Slovenci! približuje se našemu društvu boljši in prijazniši čas; nujte! Toraj zdramimo in zbudimo se. Govorimo in pišimo pogostoma od našega društva, da se oživi in postavi prav močno in stanovitno na noge!“

Tako „Slov. Prijatelj.“

Preiskave na polji slovanske arhaiologije.

O gromski sekiri imenovani: „Taran balta-sekira.“

Spisal Davorin Terstenjak.

(Dalje).

Gosp. Hicinger je temeljito dokazal, da je Praetorium Latovicorum tam stal, kjer je dnešnje Trebnje. Praetorium pri starih Rimljanih ni samo bil sedež praetoris peregrini „cujus non solum fuit exercitui praesse, sed etiam de peregrinorum caussis cognoscere.“¹⁾ Praetor je bil tudi sodnik, „juris civilis custos“ (Cicero „de legib.“ 3. 8.), in Praetorium ne samo taborišče, temoč tudi sodišče, palača, v katerem je Praetor, kot sodnik, stanoval (glej Cicero, Verres 2, 4. 28), in na sodnijo opominja tudi ime Trebnje. Kakor drugi stari narodi, tako so tudi Slovani imeli božji sôd (Gottesurtheil), in sicer sod ognja in vode „judicium ignis, judicium aquae.“ Sodba je tedaj pri starih Slovanih bila očiščenje krivice; zato se v „Libušinem soudu“ veli očiševna sodbena voda „svato-cudna voda“, „heilgreinigendes Wasser“, od staročeske besede cud, Reinheit, sansk. cudh, lustrari, purgari; v češčini srednjega veka: cudař, Bezirksrichter, cuda, Bezirksgericht,²⁾ prav za prav „Reinigungsort“. Kar pomeni cuda, cuditi, to pomenjuje tudi trebiti, zato: trebež = očiščen kraj; primeri „repo trebiti, zelje trebiti“; v cerkveno-slovensčini: trjeba, res idolo immolata, ein Reinigungsoffer, očiščivni dar; zato osebno ime na kranjskem rimsko-slovenskem kamnu: VOLTREIBVS = Voltrjeb, očiščiven vol, vol, kateri krivico darovnika trebi.

Praetorium je toraj spet prestava slovenskega imena Trebnje, kakor: „ad Publicanos“ = pri Blagovčanih,³⁾ v Blagovici, „ad malum“ = Jablanica, „ad pirum“ = Hrušica itd. — Gori sem rekel, da so stari arjanski narodi si pekel v vodi — v lati*)

¹⁾ Glej Cantelius „De republica romana“ str. 244. Cicero, Leg. 3. 3. 8. Liv. 3, 55. Cicero, Lael. 25. ²⁾ Obširnije o sodbah starih Slovanov poglej v knigi „Die ältesten Denkmäler der böhmischen Sprache“ von Šafařik und Palacky str. 99. ³⁾ Glej moj članek v „Novicah“: „Postaja ad Publicanos“ stran 310. 314. leta 1855.

*) Iz temata lata, latev je slovenska (po Gutschmannu) latavca, skleda, izviro: Wassergefäss; primeri analogično česko: bečva, serbsk. bačva od beča, bača, voda, jezero, muža; Bečva, ime moravske reke, Bačva, ime nekdanj mužnatega kraja, dalje česk. banj = ladjica, od bana, voda; primeri ime sela: Banjaloka = Wasserau, sumpfige Au na Kranjskem. Dalje cerkvenosl. panica, cisterna, sansk. panka, muža, got. fen, muža; pa tudi v cerkvenosl. in serbsčini: panica, lanx, skleda, in pa avis palustris. Sem spada rusko: Latok, lotok, Kahn, Mulde, dalje ime slovanske rečice Latorca v pomenu = keltiški rekam in mužam: Latera (stagnum, Plin. IX, 8, 9). Latis, (fluvius „Tab. Peut.“) Pervotni pomen poznamovanj za je-